

ULUSLARARASI MUHASEBE STANDARTLARI KURULU'NUN PERFORMANS RAPORLAMASINA BAKIŞ AÇISI: 1989'DAN 2018'E NE DEĞİŞTİ?*

Dr. Pınar OKAN GÖKTEN^a

Teorik İnceleme
(Theoretical Research)

*Muhasebe ve Vergi
Uygulamaları Dergisi*
Temmuz 2019; 12 (2): 475-496

ÖZ

Gelirlerin ve giderlerin yayınlanan tüm kavramsal çerçevelerde varlıkların ve yükümlülüklerin türevi olarak tanımlanması, Uluslararası Muhasebe Standartları Kurulu'nun 1989'dan günümüze kadar bilanço yaklaşımını benimsemeye devam ettiğini göstermektedir. Diğer taraftan, 2018'de yayınlanan kavramsal çerçeve içeriğinde kapsamlı gelir kavramının yer alması, performans raporlamasına verilen önemin arttığını ortaya koymaktadır. Ancak, Kurul halen hangi kalemlerin diğer kapsamlı gelirler içerisinde raporlanacağına ilişkin ilkesel bir yaklaşım belirlememiştir. Bu nedenle Kurul, performans raporlamasına ilişkin özgün bir çerçeve ortaya koyamadığı için eleştirilmektedir. Bu çalışma, geçmişten günümüze literatürde ortaya çıkan eleştirilere dayalı olarak, Uluslararası Muhasebe Standartları Kurulu tarafından performans raporlamasına biçilen rolü irdelemektedir. Ayrıca, kapsamlı gelir sunumunun faydalı olup olmadığına ilişkin literatürde yapılan çalışmaların bulguları ele alınmaktadır.

Anahtar Sözcükler: Gelir, Kapsamlı Gelir, Kavramsal Çerçeve.

JEL Kodları: M41, M48.

APA Stili Kaynak Gösterimi:

Okan Gökten, P. (2019). Uluslararası Muhasebe Standartları Kurulu'nun Performans Raporlamasına Bakış Açısı: 1989'dan 2018'e Ne Değişti?. *Muhasebe ve Vergi Uygulamaları Dergisi*. 12 (2), 475-496.

* Makalenin gönderim tarihi: 20.11.2018; Kabul tarihi: 01.02.2019, iThenticate benzerlik oranı %6
^a Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Uluslararası Ticaret Bölümü, pinar.okan@hotmail.com,
ORCID: 0000-0003-2037-0087.

INTERNATIONAL ACCOUNTING STANDARDS BOARD'S PERSPECTIVE ON PERFORMANCE REPORTING: WHAT HAS CHANGED FROM 1989 TO 2018?

ABSTRACT

Defining income and expenses as derivatives of assets and liabilities in all published conceptual frameworks shows that the International Accounting Standards Board has continued to adopt the balance sheet approach from 1989 to present. On the other hand, the inclusion of the concept of comprehensive income in the conceptual framework published in 2018 reveals that the importance given to performance reporting has increased. However, Board has not yet determined a principle approach to which items will be reported in other comprehensive income. Therefore, the Board is criticized for failing to provide a specific framework for performance reporting. This study examines the assigned role to performance reporting by International Accounting Standards Board from past to present based on the criticisms emerged in the literature. In addition, findings of the studies in literature on the usefulness of the comprehensive income presentation are discussed.

Keywords: Income, Comprehensive Income, Conceptual Framework.

JEL Codes: M41, M48.

1. GİRİŞ

Amerika Birleşik Devletleri Finansal Muhasebe Standartları Kurumu tarafından, önde gelen finansal analistler ve farklı bilgi kullanıcıları ile çeşitli mülakatlar yapılmış ve bunların sonuçları yayınlanmıştır. FASB (2002)'da yer bulan mülakat sonuçlarını firma (hisse) değerlemesi yapan analistler ve kredi değerliliğinin tespitine yoğunlaşan analistler açısından ele almakta fayda bulunmaktadır.

Firma değerlemesi yapan analistlerin en çok ilgi gösterdiği bilgilerin kazançlar ve nakit akışları olduğu görülmüştür. Bu açıdan, gelir tablosu öncelikli ve temel bilgi kaynağı olarak; bilanço ise kazançların kalitesinin değerlendirilmesi çerçevesinde bilgi sağlayan bir kaynak olarak kullanılmaktadır. Firma değerlemesinde temel alınan ve Uluslararası Değerleme Standartları çerçevesinde de kabul edilen üç temel yaklaşım söz konusudur. Bunlar; karşılaştırılabilir piyasa fiyatlarına dayalı yöntemler¹ (piyasa çarpanları veya piyasa kotasyon fiyatlarına dayalı değerlendirme), nakit akışları veya kazançlara dayalı yöntemler² (indirgenmiş nakit akışları veya kazançlara dayalı değerlendirme) ve net varlıkların hesaplanmasına dayalı yöntemler³. Piyasa fiyatlarına dayalı yöntemlerde finansal tablolar temel

¹ Gerek değerlendirme literatüründe gerekse de UFRS13 çerçevesinde piyasa yaklaşımı olarak da isimlendirilir. Piyasa çarpanları veya piyasadaki kotasyon fiyatlarına dayalı olarak yapılan değerlemeyi ifade eder.

² Gerek değerlendirme literatüründe gerekse de UFRS13 çerçevesinde gelir yaklaşımı olarak da isimlendirilir. İndirgenmiş nakit akışları veya indirgenmiş kazançlara dayalı olarak yapılan değerlemeyi ifade eder (Sultanoğlu ve Özerhan, 2018).

³ Gerek değerlendirme literatüründe gerekse de UFRS13 çerçevesinde maliyet yaklaşımı olarak da isimlendirilir. Firma değerlemesi, özelinde maliyet yaklaşımı, net varlıkların değerinin tespitini içerir.

bilgi kaynağı olarak kullanılmazken; diğer iki yaklaşım değerlendirildiğinde nakit akışları veya kazançlara dayalı yöntemler gelir (performans) tablosunu, net varlık hesaplamasına dayalı yöntem ise bilanço (finansal durum tablosu) esas almaktadır. FASB (2002) çerçevesinde analistlerin kazançlar ve nakit akışlarına ilgi göstermelerinin temel dayanağı; yatırım, satın alma veya birleşme kararlarının işletmelerin gelecekteki performans beklentilerine göre şekillenmesidir. Diğer bir deyişle, bilanço nezdinde yapılan net varlık değeri hesaplaması sadece cari durum itibarıyla varlıkların makul değerini ifade ettiğinden yatırımcılara gelecekle ilgili herhangi bir bilgi sunmamaktadır. Bu nedenle, kazançlar yani performans sunumu yatırımcılar için önceliklidir.

Bunun yanı sıra FASB (2002)'in mülakat sonuçları itibarıyla, kredi değerliliğinin tespitine yoğunlaşan analistler içinse bilançoda sunulan bilgilerin öncelikli olduğu anlaşılmaktadır. Çünkü bilanço bilgileri işletmenin finansal esnekliğini, likiditesini ve yükümlülüklerini karşılama gücünü ortaya koyan temel unsurları içermektedir.

Her ne kadar Francis ve Schipper (1999), Givoly ve Hayn (2000), Cooper (2007), Hail (2013) gibi araştırmacılar kazançların bilanço unsurlarına nazaran kullanıcılar açısından daha öncelikli bilgiler olduğunu iddia etseler de; bu şekilde bir genelleme yapmak doğru olmayacaktır. FASB (2002) tarafından da ortaya konulduğu üzere kullanıcının kim ve amaçlarının ne olduğuna göre ihtiyaç duyulan bilgilerin önceliği değişmektedir. Bu bakımdan gerek bilanço bilgileri gerekse de gelir tablosu bilgileri muhasebe açısından eş öneme sahip hususlardır.

Cooper (2007), Dichev (2008), Barker (2010), Rees ve Shane (2012), Kusano (2012), Brouwer ve diğerleri (2014), Walton (2018), Barker ve Teixeira (2018) gibi muhasebe teorisyenleri tarafından Uluslararası Muhasebe Standartları Kurulu'na, performans raporlamasını geri plana ittiği yönünde ciddi eleştiriler yöneltilmektedir. Uluslararası Muhasebe Standartları Kurulu'nun bilanço yaklaşımına odaklanarak finansal raporlamanın bilgi kullanıcıları nezdindeki işlevliliğini gün be gün azalttığı vurgulanmaktadır. Eylül 2013'de Avrupa Finansal Raporlama Danışma Grubu (EFRAG, 2013) tarafından yayınlanan bültende de bilanço yaklaşımına dayalı finansal raporlamanın kazançlar hakkındaki bilgilere önem veren kullanıcıların ihtiyaçlarını karşılamadığı belirtilmiştir. Özetlenirse, Uluslararası Muhasebe Standartları Kurulu'na yapılan eleştirilerin çerçevesini varlık ve yükümlülükler nezdinde finansal durum raporlanmasına odaklanılarak performans raporlamasının finansal durum raporlamasının türevi konumuna getirilmesi; gelirler ve giderler için özgün birer tanım yapılmayarak bunların muhasebeleştirilmesinin varlık ve

Geçmişten günümüze net varlık hesaplamasına dayalı değerlemenin maliyet yaklaşımı altında sınıflandırılmasının temel nedeni; muhasebenin varlıkların ölçülmesinde ağırlıklı olarak tarihi maliyet esasını kullanmasıdır.

yükümlülüklerin tahakkukuna bağlandığı hususları oluşturmaktadır (Brouwer ve diğerleri, 2014).

Bu çalışmada, Uluslararası Muhasebe Standartları Kurulu'nun geçmişten günümüze performans raporlamasına bakış açısı ele alınmıştır. Bu bağlamda, takip eden bölümde 1989-2018 döneminde yapılan düzenlemeler ve değişiklikler ile bunlara yöneltilen eleştiriler çerçevesinde performans raporlamasının bilanço yaklaşımı karşısındaki konumu irdelenmiştir. Çalışma performans raporlamasına odaklandığı için, performans dışındaki unsurlarla ilgili yapılan düzenleme ve değişiklikler çalışmanın kapsamı dışında bırakılmıştır. Üçüncü bölümde ise performans raporlamasının etkinliğinin artırılması çerçevesinde diğer kapsamlı gelirlerin bilgi kullanıcıları açısından ne ölçüde fayda yarattığı literatürde yer bulmuş bulgulara dayalı olarak değerlendirilmektedir. Diğer bir ifadeyle, kapsamlı gelirlerin kar veya zarar karşısındaki konumu üzerine yapılan çalışmaların sonuçları tartışılmıştır. Çalışma, dördüncü bölümde konunun değerlendirmesi yapılarak sonlandırılmıştır.

2. PERFORMANS RAPORLAMASININ KONUMU

Performans raporlamasının, Uluslararası Muhasebe Standartları Kurulu nezdindeki konumunu anlamak için 1989-2018 arası dönemdeki gelişmelerin ele alınması ve bu dönemde yayınlanan kavramsal çerçevelerin irdelenmesi gerekir. Nisan 1989'da Uluslararası Muhasebe Standartları Komitesi tarafından onaylanan 'Finansal Tabloların Hazırlanması ve Sunumuna İlişkin Çerçeve' (KÇ1989) Temmuz 1989'da yayınlanmıştır. Takiben 'Finansal Raporlamaya İlişkin Kavramsal Çerçeve' adıyla Eylül 2010'da metnin ikinci versiyonu (KÇ2010), Temmuz 2013'de kavramsal çerçevenin gözden geçirilmesini hedefleyen tartışma metni (TM2013) ve Mart 2018'de kavramsal çerçevenin son versiyonu (KÇ2018) yayınlanmıştır. Ayrıca 1989-2018 döneminde UMS1 kapsamında 16 Haziran 2011 tarihinde diğer kapsamlı gelir kalemlerinin sunumuna ilişkin düzenlemelerin yayınlanması, performans sunumunun etkinliğinin artırılmasına yönelik önemli bir adımdır.

Yayınlanan kavramsal çerçevelerin amacı, Uluslararası Muhasebe Standartları Kurulu tarafından geliştirilen ve güncellenen standartlar için dayanak teşkil edecek kavram ve tanımları ortaya koymak, standartlar tarafından ele alınmayan hususlarda benimsenecek muhasebe politikaları için yol göstermek ve tüm tarafların uluslararası muhasebe ve finansal raporlama standartlarını anlaması ve yorumlaması için katkı sağlamaktır. Bu bahisle, şimdiye kadar oluşturulan kavramsal çerçeveler esasen uluslararası muhasebe ve finansal raporlama standartlarında benimsenen muhasebe yaklaşımını ortaya koymaktadır. Şayet Uluslararası Muhasebe Standartları Kurulu'nun finansal raporlama yaklaşımı ve performans raporlamasına

bakış açısı irdelenmek isteniyorsa; bu bahisle bakılacak en doğru yer yayınlanan kavramsal çerçevelerdir. Takip eden alt bölümlerde 1989-2018 dönemindeki düzenlemeler, yayınlanan kavramsal çerçeveler dayanak alınarak gözden geçirilmiş; Uluslararası Muhasebe Standartları Kurulu'nun performans raporlamasına bakış açısı ve buna yönelik olarak ortaya çıkan eleştiriler irdelenmiştir.

2.1. Kavramsal Çerçeve 1989: Bilanço Yaklaşımının Tesisi

KÇ1989'un 12. paragrafında finansal tabloların amacı, '*çok çeşitli kullanıcıların ekonomik kararlarında kullanmaları için işletmenin finansal durumu, performansı ve finansal durumundaki değişim hakkında bilgi sağlamak*' şeklinde ifade edilmiştir. Bu bağlamda işletmenin nakit üretme yeteneğini analiz etmek isteyen kullanıcıların, işletmenin finansal durumu, performansı ve finansal durumundaki değişim üzerinde yoğunlaşmaları gerekmektedir. Dolayısıyla ortaya konulan amaç çerçevesinde, KÇ1989'un hem finansal duruma hem de performansa ilişkin bilgi sunumuna eş derecede önem verdiği anlaşılmaktadır. Diğer bir ifadeyle, finansal durumu ortaya koyan varlıklar ve yükümlülükler ile performansı ortaya koyan gelirler ve giderler bilgi kullanıcıları açısından eşit derecede önemlidir. Buna karşın Barker (2010), Brouwer ve diğerleri (2014), Walton (2018), Barker ve Teixeira (2018) gibi muhasebe teorisyenlerinin literatürde yer bulan çalışmaları ele alındığında, finansal tabloların amacı tanımlanırken finansal durum ve performans için ortaya konulan eş önem düzeyinin, finansal tablo unsurları tanımlanırken varlıklar ve yükümlülükler lehine ortadan kalktığı ifade edilmektedir. Diğer bir deyişle KÇ1989, bilançoya dayalı bir yaklaşımı temel alarak takip eden standartların oluşmasında performans sunumunun ikinci planda kalmasına neden olmuştur. Nitekim Cooper (2007), Rees ve Shane (2012), Dichev (2008), Kusano (2012) gerek KÇ1989'dan başlayarak kavramsal çerçevelerde gerekse de standartlarda açık, ayrı ve yeterli bir performans tanımlaması bulunmadığını ortaya koyarak bilanço yaklaşımını eleştirmiştir. Barker (2010)'e göre performans sunumunun geri plana atıldığını gösteren bulgular, KÇ1989'da yer bulan finansal tablo unsurlarına ilişkin tanımlardan rahatlıkla anlaşılabilir.

KÇ1989'un 49. paragrafının a bendinde varlık '*geçmiş olayların bir sonucu olarak işletme tarafından kontrol edilen ve gelecekteki ekonomik faydaların işletmeye akışını temin etmesi beklenen bir kaynak*' olarak tanımlanmıştır. Bu tanımdan hareketle, varlığın kısaca gelecekte sağlanacak ekonomik faydalara ilişkin kontrol edilebilir bir hak olduğu aşıkardır. Nitekim KÇ2018'de varlık '*ekonomik fayda üretme potansiyeline sahip bir hak*' olarak tanımlanmış (4.4); bu sayede varlığın niteliksel özelliklerine ilişkin çerçeve, hakların biçimleri ortaya konularak genişletilmiştir. Yükümlülük ise KÇ1989'un 49. paragrafının b bendi kapsamında '*geçmiş olaylardan kaynaklanan ve ödenmesi işletmenin ekonomik fayda sağlayabilecek değerlerinde bir çıkışa neden olacak unsurlar*' olarak tanımlanmış,

KÇ2018’de ise ‘*ekonomik kaynağın devrine ilişkin mükellefiyet*’ şeklinde (4.26) revize edilmiştir. Anlaşılacağı üzere, gerek varlıklar gerekse de yükümlülükler açısından KÇ2018 nezdinde yapılan tanım değişiklikleri ilgili unsurların sırasıyla işletmeye ekonomik fayda girişi ve işletmeden ekonomik fayda çıkışı yaratma özellikleri çerçevesinde bakış açısında önemli bir değişiklik içermemektedir. Varlıkların hak, yükümlülüklerin ise mükellefiyete dayalı devri hususlarının tanıma dahil edilmesi, özellikle son 15 yılda ortaya çıkan bilanço yapılandırma ve finansal mühendislik tekniklerinin muhasebe standartlarına etkisinin bir sonucu olarak görülebilir. Varlık üzerindeki hakların önceliklendirilerek farklı mükellefiyetlere dayalı yeni yükümlülükler yaratılmasını hedefleyen yapılandırılmış finans alanı; günümüz itibariyle varlıkların hak, yükümlülüklerin ise mükellefiyete dayalı devir olarak ön plana çıkmasında başrol oynamıştır (Gökten, 2016:s72-76; Gokten ve Gokten, 2017).

Varlık ve yükümlülük tanımlamalarına dayalı olarak, gerek KÇ1989’da (49d) gerekse de KÇ2018’de (4.63) özkaynaklar ‘*işletmenin tüm yükümlülükleri düşüldükten sonra varlıkları üzerinde kalan haklar*’ olarak ifade edilmektedir. Hiç şüphesiz ki, özkaynaklar için yapılan bu tanım varlıklar ve yükümlülüklerle bağlı olarak oluşan çift taraflı muhasebenin mantıki sonucudur. Örneğin, bedelli sermaye artırımının sonucunda nakit artışı nedeniyle varlıklara borç kaydı yapılması ve karşılığı olarak elde edilen nakit üzerinde hakların oluşması nedeniyle özkaynaklara alacak kaydı yapılması, ortaya konulan tanımlar çerçevesinde tartışmaya mahal vermeyecek şekilde tamamıyla açık ve nettir. Buna karşın Barker (2010)’e göre, aynı açıklık ve netlik gelirlerin ve giderlerin tahakkuku açısından söz konusu değildir. KÇ1989’un 70. paragrafının a bendinde gelir ‘*özkaynak katılımcılarının katkıları ile ilgili olanlar haricinde, hesap dönemi boyunca girişler veya varlıklardaki artışlar veya yükümlülüklerdeki azalışlar şeklinde özkaynak artışıyla sonuçlanan ekonomik faydalardaki artış*’ olarak tanımlanmıştır⁴. Dolayısıyla bu tanım gereği Barker (2010)’e göre gelirin ‘*net varlıklardaki artış nedeniyle özkaynakta artış yaratması*’ beklenmelidir. Buna karşın uygulamada bu tanım anlamsal karşılığını bulmamaktadır. Örneğin, vadeli bir hasılat işleminde çift taraflı kayıt sisteminin bir sonucu olarak alacaklara borç, satışlara alacak kaydı yapılmaktadır ve temel muhasebe denklemi eşitliği sayısal olarak temin edilmektedir. Buna karşın anlamsal olarak borç kaydı varlıklardaki değişimi, alacak kaydı ise varlıklar üzerindeki hakkın değişimini ifade etmektedir. Yani söz konusu işlemde anlamsal bir kargaşa mevcuttur; temel muhasebe denklemi çerçevesinde tutarların eşitliği sağlanmış ancak tanımın anlam bütünlüğü sağlanamamıştır. KÇ1989’daki tanım gereği gelirin net varlıklardaki artış sonucunda özkaynak artışı yaratması beklenirken, bu işlemde iki yönlü ilişki

⁴ Giderler, gelirlerin tersi etki yarattığı için ayrıca çalışma kapsamında ele alınmamıştır. Diğer bir ifadeyle, gelirler için yapılan tanım özelinde yapılan değerlendirmeler, giderler için de söz konusudur.

mevzubahis olabilmektedir. Diğer bir ifadeyle, varlıklar üzerindeki hak arttığı için mi yoksa net varlık arttığı için mi özkaynak artışı oluşmuştur? KÇ1989 gelirin tanımında temel muhasebe denklemine odaklanarak ilişkinin bu iki yönünü, yani anlamsal farklılığını göz ardı etmiştir.

Ekonomik fayda kuramı çerçevesinde varlıkların yapısal oluşumu yükümlülükler ve özkaynaklardan bağımsızdır. Şöyle ki, en basit şekliyle tahakkuk esaslı çerçevesinde bir işletme kar elde edebilir ancak bunun karşılığı nakit girişi gerçekleşmemiş olabilir. Hiç şüphesiz ki nakit girişi varlıkların ekonomik değerini artıracak ancak kar varlıklar üzerindeki hakkı artıracaktır. Bu ayırım, gelir tanımının yetersizliği noktasında önemli ipuçları sağlamaktadır. Fisher (1906, 1930) ve Knight (1921)'in öncül çalışmalarını takiben Hicks (1946: s.174) tarafından kar kavramı, net varlıkların ekonomik değeri sabit tutulmak üzere belirli bir dönemde hissedarlara yapılabilecek maksimum dağıtılabilir ekonomik fayda olarak tanımlanmıştır. Edwards ve Bell (1973), MacNeal (1979) ve Chambers (1974) gibi muhasebe teorisyenleri Hicks'in tanımından yola çıkarak gelir kavramını sermayenin korunması gerekliliği çerçevesinde ele almışlardır. MacNeal (1979:s.87) gelirin doğru olarak tespiti için tüm muhasebe unsurlarının ekonomik değerleriyle ölçülmesi gerektiğini ifade ederek, günümüz finansal raporlama paradigmasında temel yer teşkil eden gerçeğe uygun değer muhasebesinin gerekliliğini ilk ifade eden muhasebe teorisyenlerinden biridir. Bu bakımdan kar, hissedarlarla olan işlemler hariç olmak üzere işletmenin net varlıklarının ekonomik değerlerindeki değişime eşittir. Dolayısıyla gelirler net varlıklarda artışa ve giderler net varlıklarda azalışa neden oluyorsa; kar, gelir ve gider arasındaki farka eşit olmalıdır.

Ancak KÇ1989, 69. paragrafta belirtildiği şekliyle gelir ve giderin kar ölçümünde doğrudan kullanılacak unsurlar olduğu ifade etmesine karşın kar tanımlaması yapmaktan kaçınmıştır. Bunun sebebi sermayenin korunmasına ve yeniden sınıflandırmaya ilişkin düzeltmelerin mevcudiyetidir. Özkaynak sahipleriyle gerçekleştirilen işlemler hariç olmak üzere, net varlıklarda değişim yaratan gelir ve giderlerden sermayenin korunması ve yeniden sınıflandırma düzeltmeleriyle ilgili olanlar, karın hesaplanmasında kapsam dışı bırakılmaktadır. Bu nedenle KÇ1989 çerçevesinde kar, gelir ve gider farkına eşit olarak tanımlanmamıştır. Ayrıca, KÇ1989 71. paragrafta '*gelir ve gider tanımları bunların temel özelliklerini belirler, ancak gelir tablosunda muhasebeleştirilmeden önce yerine getirilmesi gereken kriterleri belirlemeye çalışmaz*' ifadesi yer almaktadır. Bu ifade çerçevesinde, KÇ1989 yaptığı gelir tanımının gelirin temel özelliklerini belirlediğini, ancak gelirin gelir tablosunda raporlanması için bu temel özelliklerin yeterli olmadığını belirtmektedir. Halbuki UMS1 88. paragrafta '*işletmenin, bir UFRS aksini zorunlu kılmadıkça ya da aksine izin vermedikçe, dönemde ortaya çıkan tüm gelir ve giderleri kâr veya zarara yansıtır*' ifadesi mevcuttur.

Barker (2010) ve Nobes (2012)'a göre gelir tanımının yetersizliğine ilişkin olarak ortaya çıkan bu çelişkilerin temel nedeni, Uluslararası Muhasebe Standartları Kurulu'nun ilkesel tanımlar geliştirirken çift taraflı kayıt sistemini yani muhasebe denklemi algoritmasını bilanço esas alarak merkeze oturtmasıdır. Bilanço yaklaşımının eleştirilmesi çerçevesinde literatürde yer edinmiş olan bu araştırmacılar, KÇ1989'da varlık, yükümlülük ve özkaynak tanımlarının açık ve net olduğunu, kendi içlerinde tutarlı olduğunu ve bu nedenle söz konusu finansal tablo unsurları açısından çift taraflı kayıt sisteminin anlam kaybına mahal vermeyecek şekilde uygulanabilir olduğunu ifade ederken; aynı durumun gelir ve giderler için yapılan tanımlar çerçevesinde söz konusu olmadığını öne sürmektedirler. Çünkü gelir ve giderler varlık ve yükümlükler üzerinden tanımlanmıştır. Bu nedenle, ekonomik olarak her şartta öyle olmadığı halde; gelirler net varlıklardaki artış sonucu özkaynakta artış yaratan unsurlar olarak ifade edilmiştir. Kısacası Barker (2010) ve Nobes (2012) Uluslararası Muhasebe Standartları Kurulu'nun gelir tanımında bilançonun yanlış tarafını esas aldıklarını iddia etmektedirler ve onlara göre gelir *'net varlıklardaki değişikliklerle ilişkilendirilmeksizin, özkaynak katılımcılarıyla yapılan işlemler ile sermayenin korunmasına ve yeniden sınıflandırmaya ilişkin düzeltmeler hariç tutulmak üzere özkaynaklardaki artışlar'* şeklinde tanımlanmalıdır.

2.2. Kavramsal Çerçeve 2010 ve Uluslararası Muhasebe Standardı 1 2011 Düzenlemesi: Bilanço Yaklaşımına Dayalı Performans Sunumu

UMS1 kapsamında 6 Mayıs 2010 tarihinde özkaynak değişimlerinin raporlanması hususlarına açıklık kazandırılmasına ilişkin yapılan eklemeler, 27 Mayıs 2010 tarihinde diğer kapsamlı gelir kalemlerinin sunumuna ilişkin taslak metnin yayınlanması ve 16 Haziran 2011 tarihinde diğer kapsamlı gelir kalemlerinin sunumuna ilişkin düzenlemenin kabulü ile 2010 yılında kavramsal çerçevenin ikinci versiyonunun yayınlanması, literatürde yukarıda ana hatları çizilen eleştirilere yönelik yapılan düzeltmelerdir. Bu bağlamda UMS1 kapsamında ortaya konulan diğer kapsamlı gelir raporlaması, gerek kar ve zararda yeniden sınıflandırılacaklar gerekse de sınıflandırılmayacaklar itibarıyla kullanıcılara işletmenin performansı açısından gelecek odaklı bilgi sağlanmasını temin etmeye çalışmaktadır.

KÇ2010 kapsamında, özellikle A4 ve A12 paragrafları çerçevesinde performans sunumuna verilen önemin arttığı gözlemlenmektedir. KÇ2010 A4 paragrafında yer bulan *'mevcut ve potansiyel yatırımcılar, borç verenler ve kredi veren diğer taraflar, işletmeye yönelik gelecekte beklenen net nakit girişlerini değerlendirebilmek için, işletmenin ekonomik kaynakları, işletmeye karşı ileri sürülebilen talep hakları ...'* ve A12 paragrafında yer bulan *'genel amaçlı finansal raporlar, raporlayan işletmenin finansal durumu hakkında bilgi sağlar. İşletmenin finansal durumunu gösteren bilgi, raporlayan işletmenin ekonomik kaynakları ile işletmeye yönelik talep*

haklarına ilişkin bilgiden oluşur. Ayrıca, finansal raporlar, raporlayan işletmenin ekonomik kaynaklarında ve işletmeye yönelik haklarda değişikliğe yol açan işlemlerin ve diğer olayların etkileri hakkında bilgi sağlar.' ifadelerinden anlaşılacağı gibi, özkaynaklardaki değişiklik itibarıyla oluşan hak değişimlerinin finansal durum değişimine esas teşkil ettiği ortaya konulmuştur. Diğer bir deyişle, KÇ2010 gelecekte elde edilecek getiri potansiyelinin ölçülmesi için işletmenin finansal performansına ilişkin bilgilerin kullanılması gerekliliğine vurgu yapmıştır. Buna karşın, performans (gelir ve gider) halen bilançodaki değişim ile ilişkilendirilmiş, özgün olarak tanımlanmamış ve bu bağlamda Uluslararası Muhasebe Standartları Kurulu bilanço yaklaşımına odaklanmaya devam etmiştir.

Gelirin bilanço unsurlarının türevi olarak tanımlanması, Uluslararası Muhasebe Standartları Kurulu'nun bilanço yaklaşımını benimseyerek performans sunumunu ikinci plana attığını göstermesi bakımından literatürde üzerinde sıkça tartışılan konuların başında gelmeye devam etmiştir. Buna örnek olarak verilebilecek çalışmalar arasında yer alan Kusano (2012)'nin çalışmasında, bilanço yaklaşımının finansal raporlamanın değerlendirme kabiliyetini olumsuz etkilediği öne sürülmektedir. Ona göre, standart koyucunun öncelikli olarak varlıklara ve yükümlülüklerle odaklanması, defter değerleri ile kazançların birlikte ele alınması sonucunda yaratılacak faydayı azaltılmaktadır. Bir başka deyişle Kusano (2012), gelir oluşumunun varlıklar ve yükümlülüklerdeki değişime bağlı olarak açıklanması çabasının; kazançların açıklama gücünü düşürdüğünü öne sürmektedir. Rees ve Shane (2012) ise gelirlerin hangilerinin kar veya zararlar içerisinde; hangilerinin ise diğer kapsamlı gelirler içerisinde yer alacağına ilişkin net ve açık kriterlerin bulunmadığını; bu bağlamda KÇ2010 ve UMS1 kapsamında kazançların açık bir şekilde tanımlanmadığını ifade etmektedir. Rees ve Shane (2012) Cooper (2007)'in görüşlerini savunarak, KÇ2010 ve UMS1 kapsamında performansın halen açıkça ve özgün olarak tanımlanmadığını ve kar veya zarar ile diğer kapsamlı gelirler ayırımında esas alınacak kavramsal ve ilkesel çerçevenin ortaya konulmadığını belirtmişlerdir. Dichev (2008), Kusano (2012) ve Brouwer ve diğerleri (2014) çalışmalarında bilanço yaklaşımının performans sunumuna yönelik tabloları⁵ olumsuz yönde etkilediğini iddia etmişlerdir. Bu durumu negatif şerefiyenin muhasebeleştirilmesi üzerinden basitçe örneklemek mümkündür. 'Arm's length' (kol boyu) prensibi⁶ çerçevesinde negatif şerefiye, gelecekteki kayıpların bugünkü değerinin

⁵ Kar veya zarar tablosu ile diğer kapsamlı gelirler tablosu ayrı iki tablo halinde sunulabilmektedir.

⁶ İlişkili taraf işlemlerinde, yani transfer fiyatlandırması konusu içerisine giren uygulamalarda, fiyat tespitinde 'arm's length' (kol boyu) prensibinin dikkate alınması tavsiye edilmektedir. Bu prensibe göre, ilişki taraflar arasında yapılan işlemler objektif fiyatlara ve koşullara göre yapılmalıdır. Arm's length prensibine dayalı olarak tesis edilen işlem, hem Kurumlar Vergisi Kanunu 13. maddeyle hem de UMS 24 ile tutarlılık gösterir (Gökten ve Karabudak, 2017: s.554).

satın alma işlemine esas olan fiyata etkisi nedeniyle ortaya çıkar. Bu bağlamda, ekonomik olarak negatif şerefiye bir kazanç değildir ve bu nedenle yatırımcılar negatif şerefiyeyi kazanç olarak görmez. Buna karşın, tanım gereği negatif şerefiye yükümlülük olarak muhasebeleştirilemediğinden, UFRS'ler negatif şerefiyeyi kazanç olarak tahakkuk ettirmektedir. Hiç şüphesiz ki bu ve benzeri durumlar, performans tablolarının gerçeğe uygun sunum kabiliyetini olumsuz etkilemektedir. Yapılan eleştiriler çerçevesinde, Avrupa Finansal Raporlama Danışma Grubu (EFRAG) Eylül 2013'de varlık ve yükümlülük odaklılığının yani bilanço yaklaşımının finansal raporlamanın kalitesini olumsuz etkileyebileceğine ilişkin görüşü kısmen onaylayan bir bülten yayınlamıştır. EFRAG (2013), finansal tablo kullanıcılarının kazançlar hakkındaki bilgilere özel önem verdiğini ve performans raporlaması çerçevesinde farklı bir yaklaşıma duyulan ihtiyacın gün be gün arttığını ifade etmektedir.

2.3. Tartışma Metni 2013 ve Kavramsal Çerçeve 2018: Bilanço Yaklaşımının Devamı, Performans Sunumunun Önemi

Gelen eleştirilere cevap olmak ve performans raporlamanın etkinliğinin artırılmasına yönelik olarak Uluslararası Muhasebe Standartları Kurulu Temmuz 2013'de kavramsal çerçevenin gözden geçirilmesini hedefleyen tartışma metnini (TM2013) yayınlamıştır. TM2013'de KÇ2010'da yer bulan tanımlara ilişkin düzeltme önerileri yer almaktadır. Yapısal olarak bakıldığında TM2013'ün gelir ve gider tanımına üç sayfada toplam 14 paragraf ayırdığı, buna karşın varlık, yükümlülük ve öz kaynak tanımına dokuz sayfada toplam 30 paragraf ayırdığı; bölüm 3, 4, 5 ve 6 kapsamında bilançoya toplam 98 sayfada toplam 352 paragraf ayrıldığı görülmektedir. Bu bağlamda, TM2013'ün ağırlıklı olarak varlık ve yükümlülüklerinin ne şekilde muhasebeleştirileceği ve bunların ne şekilde ölçüleceği üzerinde durduğunu; gelir ve giderin ne şekilde muhasebeleştirileceğine ve bunların ne şekilde ölçüleceğine ilişkin hususlara ise açık ve detaylı bir şekilde değinmediğini söylemek mümkündür (Brouwer ve diğerleri, 2014). Kısacası, gelir ve giderlerin muhasebeleştirilmesinde varlık ve yükümlülük yaklaşımı yani bilanço yaklaşımı korunmuş, gelir tablosunun unsurlarının yani performans ölçümünün ne zaman ve ne şekilde muhasebeleştirileceğine ve ölçüleceğine ilişkin özgün bir kriter ortaya konulmamıştır. Örneğin, UFRS2 kapsamında hisse bazlı ödemelerin gelir tablosunda tahakkuk ettirilmesi gerekliliği, TM2013 2.40 paragrafında ortaya konulan '*işletme ihraç ettiği özkaynak araçlarının değişimine dayalı olarak hizmet alıyorsa, alınan hizmetler birer varlıktır; ve işletme bu varlıkları tükettiğinde bunlar gider olarak tahakkuk ettirilmelidir*' ifadesinin bir sonucudur. Bu ilişkiden rahatlıkla anlaşılacağı gibi; TM2013 gelir ve gider tahakkuklarını, varlıklar ve yükümlülüklerin muhasebeleştirilme ilkeleri üzerinden açıklamaya devam etmiştir.

Buna karşın TM2013, KÇ1989 ve KÇ2010 ile kıyaslandığında performans raporlamasına daha fazla önem atfetmiştir. 8. Bölümde yer alan 31 sayfada toplam 71 paragraf, kapsamlı gelir kalemlerinin raporlanmasına ayrılmıştır. Her ne kadar hangi kalemlerin kapsamlı gelir içerisinde raporlanacağı UMS1'de belirtilmekte ise de; UMS1'in hangi unsurların kapsamlı gelir içerisinde raporlanacağına ilişkin net bir kavramsal yani ilkesel çerçeve sunmadığı söylenebilir.

TM2013 Bölüm 8, iki temel hususu ortaya koymaktadır; (1) kar veya zarar ile diğer kapsamlı gelirler arasındaki farklar ve (2) diğer kapsamlı gelirlerin kar ve zararda yeniden sınıflandırılması. Bu iki hususa ilişkin olarak üç yaklaşım tartışmaya açılmıştır (TM2013, 8.27 paragraftan itibaren). Birinci yaklaşım, diğer kapsamlı gelirleri gelir tablosunun diğer kalemlerinden ayırmamaktadır. Yani, birinci yaklaşım çerçevesinde yeniden sınıflandırma gereksinimi söz konusu değildir. Bu yaklaşım, kar veya zarar kavramını işletmenin döneme ait en açık sonuçları olarak görmekte ve gelir tablosu içerisinde alt bir toplam olarak raporlamayı benimsemektedir. Dolayısıyla bu yaklaşım çerçevesinde kar veya zararın diğer kapsamlı gelirlerden ayrı olarak tanımlanmasına gerek olmadığı gibi, diğer kapsamlı gelir tanımlanmasına da gerek yoktur. Yeniden sınıflandırma gereksinimini ortadan kaldıran bu yaklaşım çerçevesinde her türlü gelir ve giderin sadece bir kez tahakkuk edildiği ve bu bağlamda yeniden sınıflandırmadan doğan karmaşıklığın azaltılacağı aşikardır. Ne var ki, bu yaklaşımın ilkesel olarak uygulanabilirliği gelir ve giderin net bir şekilde özgün olarak tanımlanmasına bağlıdır. Aksi takdirde bu yaklaşıma dayalı olarak faaliyetlerle ilgili olmayan, gerçekleşmemiş, üst yönetimin kontrolü dışında gelişen ve muhasebe dönemiyle ilgili olmayan çok sayıda gelir ve giderin performans tablosunda raporlanması mümkündür.

İkinci ve üçüncü yaklaşım ise yeniden sınıflandırma gereksinimi yaratan *'kar veya zararın diğer kapsamlı gelirlerden farklı bir kategori olduğunu'* benimseyen yaklaşımdır. İkinci yaklaşım diğer kapsamlı gelirlerin belirlenmesinde *'dar'* bir bakış açısına, üçüncü yaklaşım ise *'geniş'* bir bakış açısına sahiptir. İkinci yaklaşım çerçevesinde *'bir işletmenin belirli bir dönemde, ekonomik kaynaklarına dayalı olarak elde ettiği getiri hakkında birincil kaynak olarak kullanılan gelir ve gider kalemlerinin kar veya zarar içerisinde sunulacağı'* ifade edilmektedir (TM2013, paragraf 8.40). Üçüncü yaklaşımda ise, *'diğer kapsamlı gelir içerisinde tahakkuk ettirilmediği sürece hesap döneminde kar veya zarar ilgililiğini artıran her türlü gelir ve gider kalemi kar veya zarar içerisinde sunulmalıdır'* (TM2013, paragraf 8.81).

Dar yaklaşım çerçevesinde, finansal durum tablosunda kullanılan ölçüm esasları ile kar veya zarar hesaplaması için kullanılan ölçüm esasının farklılaştığı veya gerçekleşme döneminin işlem döneminden farklı olduğu kazanç ve kayıplar öncelikle diğer kapsamlı gelirler içerisinde raporlanır ve

sonrasında kar veya zarar içerisinde yeniden sınıflandırılır. Bu sayede, finansal durum tablosu ile kar veya zarar tablosu arasında bir köprü kurulur. Finansal durum tablosunda gerçeğe uygun değeriyle ölçülen ancak kar veya zarara esas miktarın hesaplanmasında itfa edilmiş maliyetin kullanıldığı finansal varlıklar ile korunma (hedge) pozisyonu alındığı dönem ile pozisyonun sonlandırılarak işleminin gerçekleştirdiği dönemin farklı olduğu türev araçlar dar yaklaşım kapsamında diğer kapsamlı gelirler içerisinde raporlanması gereken unsurlara örnektir. Bu yaklaşımın temelini zamansal ve ölçüm esaslı farklılıklarından dolayı finansal durum tablosu ile performans tablosu arasında bir bağ kurulması ihtiyacı oluşturmaktadır.

Geniş yaklaşımda gelir ve giderlerin diğer kapsamlı gelirler içerisinde yer alması hususu, kazanç ve kayıpların geçici olup olmaması çerçevesinde ele alınmıştır. UMS16 Maddi Duran Varlıklar Standardı kapsamında ortaya çıkan kazanç ve kayıpların, diğer kapsamlı gelir içerisinde raporlanması ve sonrasında kar veya zarar içerisinde yeniden sınıflandırılması geniş yaklaşıma ilişkin temel örnektir. UMS16 kapsamında değerlendirilen bir arazinin 8 milyon TL bedelle edinildiğini düşünelim. Şayet takip eden raporlama döneminde bu arazinin değeri 10 milyon TL ise, yeniden değerlendirme sonucunda ortaya çıkan 2 milyon TL'lik kazanç performans tablosunda diğer kapsamlı gelirlerde ve finansal durum tablosunda diğer özkaynak kalemlerinde raporlanacaktır. Takip eden dönemde şayet arazi 11 milyon TL bedelle satılırsa, 1 milyon TL'lik kısım kar veya zarar içerisinde raporlanacak ve diğer özkaynak kalemlerindeki 2 milyon TL dağıtılmamış karlar içerisinde yeniden sınıflandırılacaktır. Bu basit örnek, geçici olarak yeniden değerlendirme sonucunda ortaya çıkan kazancın (2 milyon TL) performans sunumu kapsamında bilgi kullanıcılarına iletilmesi ve takiben ilgili hesap döneminde oluşan gelirin (1 milyon TL) kar veya zarar içerisinde sunulması gerekliliği açısından geniş yaklaşımın bakış açısını net olarak göstermektedir. Dolayısıyla geniş yaklaşım, bilgi kullanıcılarına performans hakkında gelecekle ilgili fikir vermeyi amaç edinmekte; diğer kapsamlı gelir unsurlarını geçici yani muhtemel kazanç ve kayıplar olarak ele almaktadır.

Özellikle uygulamada, kazanç ve kayıpların diğer kapsamlı gelirler içerisinde raporlanıp raporlanmayacağına yönelik olarak kazanç ve kayıpların gerçekleşme durumlarının belirleyici olduğu düşünülebilir. Ne var ki, gerçekleşmiş kazanç veya kayıpların kar veya zararda; gerçekleşmemiş kazanç veya kayıpların diğer kapsamlı gelirlerde raporlanacağına ilişkin bu inanış doğru değildir. Örneğin UMS40 Yatırım Amaçlı Gayrimenkuller Standardı kapsamında değerlendirilen bir maddi duran varlığa ilişkin yeniden değerlendirme artışı, UMS16 çerçevesinde yapılan muhasebeleştirilmeden farklı olarak ilgili döneminin kar veya zararı içerisinde raporlanır. Benzer şekilde, özkaynağa dayalı yatırıma ilişkin finansal varlıklar UFRS9 Finansal Araçları Standardı çerçevesinde

değerlendiriliyorsa gerçeğe uygun değerleri üzerinden ortaya çıkan kazanç ve kayıplar, diğer kapsamlı gelirlerde ve diğer özkaynak kalemlerinde raporlanır. Ancak, şayet üst yönetim bu varlıkları UFRS9 kapsamında ele almazsa, bu varlıklara yapılan yatırımdan oluşan kazanç ve kayıplar, kar veya zararda ve dağıtılmamış karlarda raporlanır. Bu iki örnekten rahatlıkla anlaşılacağı gibi Uluslararası Muhasebe Standartları çerçevesinde gerçekleşmiş kazanç veya kayıpların kar veya zararda; gerçekleşmemiş kazanç veya kayıpların diğer kapsamlı gelirlerde raporlanacağına ilişkin ilkesel bir görüş bulunmamaktadır. Geniş yaklaşımda esas alınan husus kazanç ve kayıpların gerçekleşip gerçekleşmediği değil; geçici olup olmadığıdır. Ancak geçicilik hususunun TM2013 kapsamında detaylı bir şekilde ele alınmadığı görülmektedir.

Mart 2018'de yayımlanan kavramsal çerçevenin son versiyonu, performans sunumu itibarıyla TM2013'ün ortaya koyduğu hususların ötesine geçmeyerek, hangi tür kazanç ya da kayıpların diğer kapsamlı gelirlerde sunulacağına ilişkin ilkesel bir açıklama ortaya koymamıştır.

KÇ2018'in 4.71 paragrafındaki '*...gelir ve giderler varlık ve yükümlülüklerdeki değişimler olarak tanımlansa da gelir ve giderler hakkında bilgiler, varlık ve yükümlülükler hakkındaki bilgiler kadar önemlidir.*' ifadesi, performans sunumuna verilen önemi ortaya koymaktadır. Buna karşın, KÇ2018'de gelir '*özkaynak sahiplerinin yaptığı katkılar haricinde, özkaynakta artışlara yol açan varlıklardaki artışlar veya yükümlülüklerdeki azalışlardır.*' ve gider '*özkaynak sahiplerine yapılan dağıtımlar haricinde, özkaynaklarda azalışlara yol açan varlıklardaki azalışlar veya yükümlülüklerdeki artışlardır.*' şeklinde tanımlanmaya devam etmiştir. Diğer bir deyişle, Uluslararası Muhasebe Standartları Kurulu, performansa verilen önemi artırmış ancak gelir ve gideri varlıklar ve yükümlülükler üzerinden tanımlamaya devam ederek bilanço yaklaşımını korumuştur.

KÇ2018 7.17 paragrafındaki '*kâr veya zarar tablosu, işletmenin dönemdeki finansal performansı ile ilgili bilginin temel kaynağı olduğundan, temelde tüm gelir ve giderler bu tabloya dâhil edilir. Bununla birlikte Kurul, Standartları geliştirirken istisnai koşullarda, bir varlık veya yükümlülüğün cari değerinde meydana gelen bir değişiklikten kaynaklanan gelir veya giderlerin, diğer kapsamlı gelire dâhil edilmesinin kâr veya zarar tablosunun ihtiyaca daha uygun bilgi sağlamasına ya da işletmenin dönemdeki finansal performansının gerçeğe daha uygun şekilde sunumunu sağlamasına neden olacağı durumda söz konusu değişikliklerin diğer kapsamlı gelire dâhil edilmesine karar verebilir.*' ifadesinden, gelir ve giderlerin diğer kapsamlı gelirlerde yer alıp almamasına ilişkin olarak ilkesel bir çerçeve sunulmadığı; buna karşın söz konusu hususların kural odaklı olarak standartlarca belirleneceği anlaşılmaktadır.

Diğer kapsamlı gelirlerde raporlanacak hususların standartlar çerçevesinde kural bazlı belirlenmesi ve yabancı para çevrim farkları, türev araçlar veya çalışanlara sağlanan faydalar gibi zamansal ve ölçüm esaslı farklılıklarından kaynaklı unsurlar itibariyle dar yaklaşımın; UMS16, UFRS9 itibariyle geniş yaklaşımın uygulanması Kurul'un performans sunumu için halen hangi yaklaşımı benimsediğinin netleşmediğini ortaya koymaktadır. İlkesel olarak ortaya konulan bir görüşün eksikliği, özellikle uygulayıcıların gerçekleşmiş kazanç veya kayıpların kar veya zararda; gerçekleşmemiş kazanç veya kayıpların diğer kapsamlı gelirlerde raporlanacağına ilişkin doğru olmayan ilkesel tutumlar belirleme eğiliminde olmalarına neden olmaktadır. Tüm bunlara rağmen, gerek KÇ2018'de performans sunumunun öncekilere nazaran daha çok vurgulanması gerekse de UMS1 çerçevesinde diğer kapsamlı gelirler çerçevesinde süregelen raporlama iyileştirmeleri ve tartışmalar; performans sunumunun halen Kurul'un en öncelikli konularının başında geldiğini ortaya koymaktadır.

3. KAPSAMLI GELİRİN KONUMU

Uluslararası Muhasebe Standartları Kurulu'nun, bilanço yaklaşımında ısrar etmekle birlikte performans raporlamasının etkinliğinin artırılması çerçevesinde diğer kapsamlı gelir raporlamasına ciddiyle önem atfediyor olması; muhasebe teorisyenlerini kapsamlı gelir sunumunun performans raporlamasının başarısına sağladığı katkıyı incelemeye yöneltmiştir. Bu bağlamda, literatürde yer bulan araştırmalar ışığında kapsamlı gelir raporlamasının başarısından söz edebilmek için iki beklentinin karşılanması gerekmektedir.

Bunlardan ilki, diğer kapsamlı gelir kalemlerinin kar veya zarara dahil edilmesi neticesinde ortaya çıkan kapsamlı gelir sunumunun, işletmenin gelecekteki performansını tahmin etmeye yönelik olarak bilgi kullanıcılarının kabiliyetini artıracığı beklentisidir. Diğer bir ifadeyle, bilgi kullanıcıları diğer kapsamlı gelir kalemlerini de göz önünde bulundurarak nakit akış tahmini yapacaklar ve bu şekilde gelecekte oluşması beklenen nakit akışları daha kolay ve daha doğru tahmin edebileceklerdir.

İkincisi ise, kar veya zarara nazaran daha yüksek değer ilgililiğine sahip bir performans ölçüsünün tesis edilmesi beklentisidir. Performans raporlaması çerçevesinde değer ilgililiği, kazanç açıklamalarının hisse senedi değerindeki ya da getirilerindeki değişiklikleri açıklama gücüdür. Bu bağlamda değer ilgililiği kavramı esasen, Türkçeye '*ihtiyaca uygun sunum*' şeklinde çevrilmiş olan ve kavramsal çerçevelerde finansal bilginin temel niteliksel özelliklerinden biri olarak ifade edilen '*relevance*' kelimesinin pozitif muhasebe teorisindeki karşılığıdır. Diğer bir ifadeyle, finansal

bilginin kalitesinin istatistiki olarak ortaya konulmasıdır⁷. Şayet kapsamlı gelirin değer ilgiliği kar veya zararın değer ilgiliğinden yüksek ise; bu durum bilgi kullanıcılarının (özellikle yatırımcılar) hisse senedi alım ya da satım kararlarında kar veya zarara nazaran öncelikli olarak kapsamlı gelirden faydalandıklarını ortaya koymaktadır. Bu açıdan kapsamlı gelirin kar veya zarara kıyasla daha yüksek değer ilgiliği içermesi; diğer kapsamlı gelirlerin raporlanmasının performans sunumunun etkinliğinin artırılması açısından faydalı olduğu sonucunu ortaya koyacaktır.

Söz konusu iki beklentinin varlığına ilişkin literatürde çok sayıda çalışmaya rastlamak mümkündür. Bu çalışmaların bulguları, diğer kapsamlı gelir ve kar veya zarar ayırımının performans sunumu açısından fayda yaratıp yaratmadığına ilişkin fikir yürütülmesine yardımcı olmaktadır.

Dhaliwal ve diğerleri (1999), Biddle ve Choi (2006), Goncharov ve Hodgson (2011) ve Jones ve Smith (2011) kapsamlı gelirler ile kar veya zararı, bunların gelecekteki nakit akışlarının tahmin edilmesindeki kullanışlılıklarına göre karşılaştıran araştırmacılarıdır. Bu araştırmaların sonuç itibarıyla hemfikir olduğu husus, kapsamlı gelire kıyaslandığında kar veya zararın kuşkusuz olarak en iyi değerlendirilme ölçütü olduğudur. Bunun sebebi olarak, kar veya zararın nakit akışları tahmininde kapsamlı gelire kıyasla çok daha güçlü ve net bilgiler sunması gösterilmiştir. Zülch ve Probonis (2011) söz konusu çalışmaları doğrular şekilde, kapsamlı gelirin gelecekteki performans kabiliyeti hakkında abartıldığı kadar kullanışlı olmadığını öne sürmüştür. Kapsamlı gelirlerin, kar veya zararlarla kıyaslandığında nakit akışlarıyla ilgili daha muğlak bilgiler içermesi kapsamlı gelirlerin faydasının değerlendirilebilmesi için yeterli değildir. Dolayısıyla, kapsamlı gelirin kar veya zarar karşısındaki konumu itibarıyla değer ilgiliği açısından da mukayeseye tabi tutulması gerekir. Çünkü Choi ve Zang (2006)'ın ifade ettiği şekliyle kapsamlı gelir aslında kar veya zarardaki olası değişimi tahmin etmek için kullanışlı bir bilgidir. Bu çerçevede, kapsamlı gelirler nakit akışlarının belirlenmesinde doğrudan net bilgiler sunmasa da; gelecekteki kar veya zarar değişiminin tahmin edilmesinde fayda sağlayarak nakit akışları tahminini dolaylı olarak pozitif etkileyebilir.

Cheng ve diğerleri (1993) ve O'Hanlon ve Pope (1999) tarafından kapsamlı gelirin kar veya zarar ile kıyaslandığında daha düşük değer ilgiliğine sahip

⁷ Bilgi kullanıcıları kararlarını finansal bilgilere dayalı olarak verirler. Bu ön kabul, ilgililik (ihtiyaca uygun sunum) çerçevesinde finansal bilgilerin, hisse değerleri veya getirileri üzerinde anlamlı etki göstermesi gerekliliğine işaret eder. Bu bahisle, şayet raporlanan bir bilginin işletmenin hisse değerleri veya getirileri üzerinde anlamlı bir etkisi yoksa; bu bilginin değer ilgiliğinden bahsedilemez ve pozitif muhasebe teorisi çerçevesinde bu bilgi kaliteli (gerekli) değildir. Dolayısıyla, değer ilgiliğindeki artış finansal bilginin kalitesindeki artışı ifade etmektedir (Gökten ve diğerleri, 2017).

olduğu raporlanmıştır⁸. Bu çalışmalarda; sınırlı bulgulara dayalı olarak kapsamlı gelirin değer ilgili olduğu ancak kar veya zararla mukayese edildiğinde kapsamlı gelirin değer ilgililiğinin göreceli olarak düşük kaldığı tespit edilmiştir. Bu görüş Lin ve diğerleri (2007) ve Ernstberger (2008) tarafından da desteklenmiştir. Ancak Ernstberger (2008) kar veya zararla mukayese edildiğinde diğer kapsamlı gelirin hisse getirilerini açıklama gücünden bahsedilemeyeceğini belirterek, aslında diğer kapsamlı gelir raporlamasının fayda yaratmadığını öne sürmüştür. Chambers ve diğerleri (2007) ve Mechelli ve Cimini (2014) kapsamlı gelirlerin değer ilgililiğinin bulunduğunu ancak kar veya zarar ile karşılaştırıldığında kapsamlı gelirlerin değer ilgililiğinin düşük kaldığını doğrulayan diğer araştırmacılarıdır. Chambers ve diğerleri (2007)'ne göre kapsamlı gelirin değer ilgililiğinin düşük olmasının temel nedeni diğer kapsamlı gelirlerin geçicilik özelliği içermesidir. Yatırımcıların geçici olabilecek unsurlara kalıcı unsurlara nazaran daha düşük değer biçtiklerini söylemek mümkündür.

Wang ve diğerleri (2006) Hollanda Borsası'nda işlem gören firmalar özelinde gerçekleştirdikleri çalışmalarında, kar veya zararın hisse getiriliyle yüksek ilgililiğe sahip olduğunu; buna ek olarak varlıkların yeniden değerlendirilmesine ve yabancı para çevrim farklarına dayalı diğer kapsamlı gelir raporlamalarının da hisse getirileriyle değer ilgili olduğunu bulmuşlardır. Aslında Wang ve diğerleri (2006) kapsamlı gelirlerin değer ilgililiği açısından dolaylı etkisini ortaya koyarak, farklı pencerelerden olsa da Choi ve Zang (2006) ile paralel bir görüş sunmuşlardır.

Kanagaretnam ve diğerleri (2009) ve Davella ve Magarini (2012) açık bir şekilde kapsamlı gelir sunumunun performans raporlamasının etkinliğini artırdığını ve bu açıdan faydalı bir bilgi olduğunu öne süren araştırmacılarıdır. Kanagaretnam ve diğerleri (2009) Kanada firmaları ve Kanada Genel Kabul Görmüş Muhasebe İlkelerine dayanarak yaptıkları çalışmalarında, kapsamlı gelirin hisse fiyatları ve getirileri ile ilişkisinin kar veya zarara nazaran çok daha güçlü olduğunu bulmuşlardır. Araştırmacılar, kapsamlı gelir ile kar veya zararın mukayesesinde değer ilgililiği ile nakit akışı tahmin kabiliyetinin farklı sonuçlar doğurduğunu ifade etmektedirler. Onlara göre, kapsamlı gelirin değer ilgililiği yüksek iken kar veya zarar gelecekteki nakit akışlarının tahmin edilmesinde kapsamlı gelire nazaran daha iyi bir ölçüttür. Davella ve Magarini (2012) ise Birleşik Krallık, Fransa, Almanya, İspanya ve İtalya'yı kapsayan ve UFRS'lere dayanan çalışmalarında kapsamlı gelirin performans sunumuna dahil edilmesi

⁸ Cheng ve diğerleri (1993) çalışmalarını ABD firmaları üzerinde ve ABD Genel Kabul Görmüş Muhasebe İlkeleri'ne; O'Hanlon ve Pope (1999) ise çalışmalarını Birleşik Krallık firmaları üzerinde ve Birleşik Krallık Genel Kabul Görmüş Muhasebe İlkeleri'ne dayandırarak gerçekleştirmişlerdir. Her iki çalışma, kapsamlı gelirlerin değer ilgililiğini araştıran öncül çalışmalar olarak ilgili literatürde yer bulmuştur.

neticesinde kar veya zararın değer ilgililiğinin artığına ilişkin bulgular saptamışlardır.

4. SONUÇ

Uluslararası Muhasebe Standartları Kurulu'nun bilanço temel alan bir muhasebe yaklaşımı benimseyerek performans raporlamasının ikinci planda kalmasına neden olduğu ve bu durumun bilgi kullanıcıları açısından finansal tabloların yarattığı faydayı negatif yönde etkilediği; muhasebe teorisyenleri tarafından literatürde yer bulan eleştirilerin başında gelmektedir. 1989 yılından bu yana yayınlanan kavramsal çerçeve metinleri incelendiğinde gelir ve gidere ilişkin olarak özgün tanımların bulunmaması, gelir ve giderin varlık ve yükümlülüklerin türevi olarak tanımlanması ve bu açıdan gelir tablosunun bilançonun türevi olarak konumlanması Kurul'a yapılan eleştirilerin temel dayanaklarını oluşturmaktadır. Bununla birlikte her ne kadar Kurul bilanço yaklaşımından geri adım atmasa da kapsamlı gelir kavramını kavramsal çerçeve bünyesine dahil ederek performans raporlamasına verdiği önemi artırmıştır. Ancak hangi gelir unsurlarının kar veya zararda, hangi gelir unsurlarının ise diğer kapsamlı gelirler içerisinde yer alacağına ilişkin olarak ilkesel bir yaklaşım ortaya konmamış; sınıflandırmanın Kurul tarafından yayınlanan Standartlar özelinde kural bazlı belirlenmesi öngörülmüştür. Kapsamlı gelirler açısından ortaya çıkan ilkesel yaklaşım eksikliği, gerçekleşmiş kazanç ya da kayıpların kar veya zararda, gerçekleşmemiş kazanç ya da kayıpların ise diğer kapsamlı gelirlerde raporlanması gibi doğru olmayan bir yaklaşımın özellikle uygulayıcılar nezdinde genel kabul görmesine ve kapsamlı gelirlerin performans sunumundaki belirleyici etkisinin sınırlı kalmasına neden olmaktadır. Bu bağlamda, Kurul'un kapsamlı gelirlerin sunumuna ilişkin halen ne tür bir ilkesel yaklaşım belirlediği açık olmamakla beraber; 1989'dan 2018'e yapılan düzenlemeler irdelendiğinde performans sunumunun Kurul nezdinde öncelikli konular arasındaki yerini aldığı rahatlıkla söylenebilmektedir.

Kapsamlı gelir sunumunun performans sunumu açısından fayda yaratıp yaratmadığı konusunda literatürde ön plana çıkan araştırmaların sonuçları değerlendirildiğinde, genel olarak kapsamlı gelirlerin değer ilgili olduğunu ve performans raporlamasına konu gelir kalemlerinin kullanılabilirliğini artırdığını söylemek mümkündür. Hiç şüphesiz ki, zaman içerisinde gerek bilgi kullanıcılarının sürekli değişen ve gelişen finansal tablolara ilişkin okuryazarlık seviyelerinin süreç içerisinde istenen düzeye gelmesi; gerekse de piyasaların gelişmesine bağlı olarak fiyatlama hatası düzeylerinin azalması⁹ yapılan çalışmaların sonuçlarını kapsamlı gelirler lehine

⁹ Piyasalar etkinleştikçe, fiyatların içerdiği bilgi düzeyi artar. Etkin piyasalar hipotezi çerçevesinde zayıf, yarı-güçlü ve güçlü piyasa formları tanımlanmıştır. Zayıf piyasalarda oluşan fiyatlar geçmişteki

değiştirebilir. Nitekim literatürde çok sayıda çalışmada (ör: Moriarity, 1979; Stock ve Watson, 1984; Bloomfield ve Libby, 1996; Hirst ve Hopkins, 1998; Maines ve McDaniel, 2000; Frederickson ve Miller, 2004; Elliott, 2006; Andersson ve Hellman, 2007) finansal bilginin sunulmuş şeklinin, finansal bilginin sunulduğu yerin veya bilgi kullanıcılarının finansal tablo okuma ve analiz kabiliyetinin yatırımcı davranışları üzerindeki etkisini doğrulamıştır. Haliyle kapsamlı gelirlere ilişkin okuryazarlığın gelişmesi ve/veya tabi ki Kurul tarafından süregelen iyileştirmelerin etkisiyle, zaman geçtikçe kapsamlı gelir sunumunun özellikle yatırımcı kararlarında etkisinin artacağı rahatlıkla öngörülebilir. Kısaca, literatürde yer alan mevcut bulgular ışığında kapsamlı gelir halen kar veya zararın bir adım gerisinde kalsa dahi; performans raporlamasının etkinliğinin artırılması açısından diğer kapsamlı gelirlerin sunulmasına yönelik atılan adımların ve iyileştirmelerin yerinde olduğunu söylemek mümkündür.

KAYNAKÇA

- Andersson, P., & Hellman, N. (2007). Does pro forma reporting bias analyst forecasts? *European Accounting Review*, 16(2), 277-298.
- Barker, R. (2010). On the definitions of income, expenses and profit in IFRS. *Accounting in Europe*, 7(2), 147-158.
- Barker, R., & Teixeira, A. (2018). Gaps in the IFRS conceptual framework. *Accounting in Europe*, 15(2), 153-166.
- Biddle, G. C., & Choi, J. H. (2006). Is comprehensive income useful? *Journal of Contemporary Accounting & Economics*, 2(1), 1-32.
- Bloomfield, R., & Libby, R. (1996). Market reactions to differentially available information in the laboratory. *Journal of Accounting Research*, 183-207.
- Brouwer, A., Faramarzi, A., & Hoogendoorn, M. (2014). Does the new conceptual framework provide adequate concepts for reporting relevant information about performance? *Accounting in Europe*, 11(2), 235-257.
- Chambers, D., Linsmeier, T. J., Shakespeare, C., & Sougiannis, T. (2007). An evaluation of SFAS No. 130 comprehensive income disclosures. *Review of Accounting Studies*, 12(4), 557-593.
- Chambers, R. J. (1974). *Accounting, Evaluation and Economic Behavior*. Houston, Scholars Book, 1974.

tüm bilgileri, yarı-güçlü piyasalarda oluşan fiyatlar geçmiş ve kamuya açık tüm bilgileri, güçlü piyasalarda oluşan fiyatlar ise geçmiş, kamuya açık ve özel tüm bilgileri içermektedir. Fiyatlama hatası ise, fiyatlar tarafından açıklanamayan bilgi düzeyini ifade etmektedir. Açıklanamayan bilgi düzeyi arttıkça, fiyatlama hatası artacaktır. Dolayısıyla piyasalar etkinleştikçe, fiyatlama hatası azalacaktır.

Cheng, A.C.S., Cheung, J. K., & Gopalakrishnan, V. (1993). On the usefulness of operating income, net income and comprehensive income in explaining security returns. *Accounting and Business Research*, 23(91), 195-203.

Choi, J., & Zang, Y. (2006). Implications of comprehensive income disclosure for future earning and analysts' forecasts. *Seoul Journal of Business*, 12(2), 77-109.

Cooper, S. (2007). Performance measurement for equity analysis and valuation. *Accounting in Europe*, 4(1), 1-49.

Devalle, A. (2012). Assessing the value relevance of total comprehensive income under IFRS: an empirical evidence from European stock exchanges. *International Journal of Accounting, Auditing and Performance Evaluation*, 8, 43-68.

Dhaliwal, D., Subramanyam, K. R., & Trezevant, R. (1999). Is comprehensive income superior to net income as a measure of firm performance? *Journal of Accounting and Economics*, 26(1-3), 43-67.

Dichev, I. D. (2008). On the balance sheet-based model of financial reporting. *Accounting Horizons*, 22(4), 453-470.

Edwards, E. O. & Bell, P. W. (1973). *The Theory and Measurement of Business Income*. Berkeley, University of California Press.

EFRAG, (2013) Getting a Better Framework – The Asset/Liability Approach, European Financial Reporting Advisory Group (Brussels: EFRAG).

Elliott, W. B. (2006). Are investors influenced by pro forma emphasis and reconciliations in earnings announcements? *The Accounting Review*, 81(1), 113-133.

Ernstberger, J. (2008). The value relevance of comprehensive income under IFRS and US GAAP: Empirical evidence from Germany. *International Journal of Accounting, Auditing and Performance Evaluation*, 5(1), 1-29.

FASB, (2002) Summary of User Interviews – Reporting Financial Performance by Business Enterprises, Norwalk, CT:FASB.

Fisher, I. (1906). *The Nature of Capital and Income*. New York, Macmillan.

Fisher, I. (1930). *The Theory of Interest*. New York, Macmillan.

Francis, J., & Schipper, K. (1999). Have financial statements lost their relevance? *Journal of Accounting Research*, 37(2), 319-352.

Frederickson, J. R., & Miller, J. S. (2004). The effects of pro forma earnings disclosures on analysts' and nonprofessional investors' equity valuation judgments. *The Accounting Review*, 79(3), 667-686.

Givoly, D., & Hayn, C. (2000). The changing time-series properties of earnings, cash flows and accruals: Has financial reporting become more conservative? *Journal of Accounting and Economics*, 29(3), 287-320.

Gokten, S., & Gokten, P. O. (2017). Recent Financial Crisis and the Structured Finance: Accounting Perspective for Future. *In Risk Management, Strategic Thinking and Leadership in the Financial Services Industry* (pp. 277-285). Springer, Cham.

Goncharov, I., & Hodgson, A. (2011). Measuring and reporting income in Europe. *Journal of International Accounting Research*, 10(1), 27-59.

Gökten, S. (2016). *Yapılandırılmış Finans*. Nobel Bilimsel Eserler, Ankara.

Gökten, S., & Karabudak,, Ç. Ö. (2017). Uluslararası vergi planlaması: Türkiye'nin merkez olarak kullanıldığı bir vaka çalışması. *Muhasebe Bilim Dünyası Dergisi*, 19(2):547-566.

Gökten, S., Başer, F. & Yalçın, İ.S. (2017). F-skor göstergelerinin hisse senedi değeri üzerindeki etkisinin defter değerinin aracılık rolü çerçevesinde incelenmesi. *İşletme Araştırmaları Dergisi*, 9(4), 837-857.

Hail, L. (2013). Financial reporting and firm valuation: relevance lost or relevance regained? *Accounting and Business Research*, 43(4), 329-358.

Hicks, J. (1946). *Value and Capital: An Inquiry into Some Fundamental Principles of Economic Theory*, Oxford: Clarendon Press.

Hirst, D. E., & Hopkins, P. E. (1998). Comprehensive income reporting and analysts' valuation judgments. *Journal of Accounting Research*, 36, 47-75.

Jones, D. A., & Smith, K. J. (2011). Comparing the value relevance, predictive value, and persistence of other comprehensive income and special items. *The Accounting Review*, 86(6), 2047-2073.

Kanagaretnam, K., Mathieu, R., & Shehata, M. (2009). Usefulness of comprehensive income reporting in Canada. *Journal of Accounting and Public Policy*, 28(4), 349-365.

KÇ1989. (1989). Framework for the Preparation and Presentation of Financial Statements.

KÇ2010. (2010). Finansal Raporlamaya İlişkin Kavramsal Çerçeve.

KÇ2018. (2018). Finansal Raporlamaya İlişkin Kavramsal Çerçeve (2018 Sürümü).

- Knight, F. H. (1921). *Risk, Uncertainty, Profit*. Boston, Houghton Mifflin.
- Kusano, M. (2012). Does the balance sheet approach improve the usefulness of accounting information? *The Japanese Accounting Review*, 2(2012), 139-152.
- Lin, S. W., Ramond, O. J., & Casta, J. (2007). Value relevance of comprehensive income and its components: Evidence from major European capital markets. Working Paper. Universite of Paris Dauphine, Paris.
- MacNeal, K. (1979). *Truth in Accounting*. Houston, Scholars Books.
- Maines, L. A., & McDaniel, L. S. (2000). Effects of comprehensive-income characteristics on nonprofessional investors' judgments: The role of financial-statement presentation format. *The Accounting Review*, 75(2), 179-207.
- Mechelli, A., & Cimini, R. (2014). Is comprehensive income value relevant and does location matter? A European study. *Accounting in Europe*, 11(1), 59-87.
- Moriarty, S. (1979). Communicating financial information through multidimensional graphics. *Journal of Accounting Research*, 205-224.
- Nobes, C. (2012). On the definitions of income and revenue in IFRS. *Accounting in Europe*, 9(1), 85-94.
- O'Hanlon, J. F., & Pope, P. F. (1999). The value-relevance of UK dirty surplus accounting flows. *The British Accounting Review*, 31(4), 459-482.
- Rees, L. L., & Shane, P. B. (2012). Academic research and standard-setting: The case of other comprehensive income. *Accounting Horizons*, 26(4), 789-815.
- Stock, D., & Watson, C. J. (1984). Human judgment accuracy, multidimensional graphics, and humans versus models. *Journal of Accounting Research*, 192-206.
- Sultanoğlu, B. & Özerhan, Y. (2018). Muhasebe teorisi ve yeni kavramsal çerçeveye göre varlık, borç ve özkaynak kavramlarının tanımı ve sunumu: Ülkelerarası karşılaştırma. 15.Uluslararası Muhasebe Konferansı. 13-15 Eylül 2018.
- TM, (2013). Discussion Paper: A Review of the Conceptual Framework for Financial Reporting, International Accounting Standards Board (IASB) July (London: IASB).
- TM2013. (2013). A Review of the Conceptual Framework for Financial Reporting.
- Walton, P. (2018). Discussion of Barker and Teixeira ([2018]. Gaps in the IFRS Conceptual Framework. *Accounting in Europe*, 15) and Van Mourik

and Katsuo ([2018]. Profit or loss in the IASB Conceptual Framework. *Accounting in Europe*, 15). *Accounting in Europe*, 1-7.

Wang, Y., Buijink, W., & Eken, R. (2006). The value relevance of dirty surplus accounting flows in The Netherlands. *The International Journal of Accounting*, 41(4), 387-405.

Zülch, H., & Pronobis, P. (2010). The Predictive Power of Comprehensive Income and Its Individual Components under IFRS [Working Paper N. 95]. HHL-Leipzig Graduate School of Management.